

ΑΠΟ ΤΟ ΣΦΥΡΙ ΩΣ Τ' ΑΜΟΝΙ

*Ουδέτεια, Λισχόλου, Μετάφραση Γ. Σωτηριάδη, Β. Θέατρον.

Λισχόλος και Σοφοκλής με τὰ δυνατὰ φτερά τῆς μεγαλοφυίας τοὺς ἐθώ-
πευσαν τοὺς κατωίκοις τῆς ἱερᾶς πόλης καὶ ἡ συγκίνηση δὲν ἦτο μικρῆ. Ἀπὸ
τὰ χρόνια τὰ ὀλοφώτανα τῆς ἀρχαίας ζωῆς οἱ δύο πνευματικοὶ ἥλιοι ἀπλώθη-
σαν γιὰ νὰ σταλλῶσιν μέσα εἰς τὴν ψυχὴν μας τὸ αἰώνιο φῶς πού ἡ μεγάλη ζωὴ
τοὺς ἔδωκε. Καὶ τὸ σπουδαιότερον ἦταν, ὅτι τὰ ἔργα τοὺς ἐπρόκειτο νὰ τ' ἀκού-
σουμε εἰς τὴν σύγχρονη γλῶσσα καὶ νὰ βυθισθοῦμε, ὄχι βέβαια εἰς τὴν ἀπαράμιλλη
τέχνη τους, ἀλλὰ εἰς τὴν αἰψή τους, εἰς τὴν ἀντίληψη αὐτῶν πού εἶχαν γιὰ τ'
ἀνθρώπινα κινήματα.

Τὸν ὄφελός τόνου τῆς μορφῆς δὲν θὰ τὸν ἐβλέπαμε, ὅπως καὶ δὲν τὸν εἶδαμε.

Περὶ ἄρα θὰ εἶταν ἂν εὐμεπορούσαμε ν' ἀπολάβουμε τοῦλάχιστον τὸν τόνο
πού βγαίνει ἀπὸ τὴν οὐσία. Ἀλλὰ γιὰ νὰ γίνῃ τὸ δεύτερον τὸ ζήτημα τῆς μορ-
φῆς εἶνε ἀναπόφευκτο, καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ λέγω μὲ λύπη, δὲν μᾶς ἐσυεί-
θισαν εἰς τέτοιου εἴδους συγκινήσεις, διότι οἱ ἄνθρωποι ἐδῶ δὲν ἔμαθαν νὰ ξεχω-
ρίζουν τὰ ἔρικα τοῦ ποιητικοῦ κόσμου ἀπὸ ἐκεῖνα τοῦ ἐπιστημονικοῦ. Γιὰ τ' ἀ-
νεκκῶτα κατὰ τῶν ἀντιλήψεων τῆς τέχνης ὁ πλανήτης μας δὲν θ' ἀλλάξῃ τὸν
δρόμον του, ἢ γὰρ δὲν θὰ καταστραφῇ, ὁ Ἕλληνας ὅμως θὰ μείνῃ γιὰ πολλὰ
χρόνια ἀκαλλίσθητος καὶ βάρβαρος. Θὰ μπορούσε κανεὶς καὶ νὰ μὴ ἐγγίση τὰ
κείμενα καὶ τὴν μορφήν καὶ τὴν οὐσίαν τῶν ἀρχαίων ἀριστουργημάτων νὰ τὴν
θαυμάσῃ μᾶλλον εἰς τὸ σπουδαιότερον του. Δὲν πρόκειται ὅμως γιὰ εἴκοσι καὶ τρι-
άντα καὶ ἐκατὸ ἀνθρώπους πού τὸ κάνουν αὐτὸ καὶ γιὰ μᾶς τοὺς νεωτέρους ἢ
μετάφραση τῶν ἀρχαίων εἶνε κοινωνικὸ καθήκον.

Κάθε γραμμὴ πού γράφηκεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ὀμήρου καὶ τοῦ Ἡσιόδου
ὡς τὴν στιγμήν πού ὁ μέγας ἥλιος ἐβασίλευσε πρέπει νὰ μεταφρασθῇ, γιὰ νὰ
γνωρίσουμε βαθύτερα τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην πού εἶνε ἡ δόξα μας ἴσως καὶ ἐμεῖς μέσα
εἰς τὰ χρόνια δημιουργήσαμε τὸ νεώτερον μέγαλειτόν τῆς χώρας μας, ἴσως ἀκόμα
καὶ νὰ νοιώσουμε βαθύτερα, κατὰ τί συγγενεῖς τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο μὲ τὸ δικό μας
Ἄλλ' ἡ μετάφραση νὰ εἶνε μετάφραση καὶ ὄχι γελιογραφία. Μεταφράζοντας
τοὺς ἀρχαίους ποιητὰς ἐπὶ παῖς, ὅσο δήποτε καὶ ἂν ἡ μετάφραση εἶνε πιστὴ καὶ
εὐριστή, ἐνῶ ἡ γλῶσσα μας ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀνάπλαση τοῦ ἐμ-
μέτρου λόγου, δὲν δείχνουμε μόνο μιὰ διανοητικὴ περιφρόνηση εἰς τοὺς ἀρ-
χαίους ποιητὰς, ἀλλὰ περυσιαίζουμε μὲ τὴν πῶ γελιοδέστερη ἀφέλεια τοὺς
ἐκυτοὺς μας, ἀνικάνους καὶ ξένους εἰς τὸ κίνημα τοῦ καλοῦ, πού ὅσο κι ἂν φαινο-
μενικῶς κινήσῃ τὴν ἐπίφραση τῶν χρόνων, ὅσο κι ἂν ἀλλάξῃ μορφολογικῶς

και γλωσσικῶς, κατάβαθα οἱ νόμοι του εἶνε πάντοτε οἱ αὐτοί, γιά κάθε ἐποχή και τόπο, και πῶ πολὺ γιά τὸ Ἑλληνικὸ κλίμα.

* *

“Ὅτι ἀπὸ τὸν λαὸ μας λείπει ἡ ὑψηλὴ καλαισθησιὰ μᾶς τὸ φανέρωσεν ἡ περὶ ῥάσταση τῆς Ὀρεστείας εἰς τὸ Βασιλικὸ Θέατρο μεταφρασμένη ἀπὸ τὸν διακεκριμένο φιλόλογο και ἀρχαιολόγο κ. Σωτηριάδη. Οἱ θεαταὶ ἤθελαν νὰ δεῖξουν και βρῆκαν τὴν στιγμὴ νὰ χειροκροτήσουν τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀλόγου εἰς τὴ σκηνή. Οἱ θεαταὶ φαίνεται πῶς ἦσαν μέλη τῆς «Φιλίππου Κοινωνίας» γιὰτὶ δὲν ἐξηγεῖται ἀλλοιῶς ὁ ἐνθουσιασμός τους. Φτωχέ μου Αἰσχύλε, οἱ νεώτεροι Ἑλληνες γνωρίζουν νὰ σέ χειροκροτοῦν !

* *

Ἐκτιμῶ πολὺ τὸν κ. Σωτηριάδη και πῆγαίνα εἰς τὸ Βασιλικὸ Θέατρο μ᾽ ἔλη τὴν καλὴ διάθεση νὰ θαυμάσω τὴν μετάφρασή του.

Πόσο λυποῦμαι τώρα πού δὲν εἰμποροῦ νὰ τὸ κάμω αὐτό ; Εἶνε ἀλήθεια πῶς ὁ κ. Σωτηριάδης ἔνεκα τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος εὐρέθηκε σὲ δύσκολη θέση. Γιά νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τὰ γλωσσικὰ στρατόπεδα ἀγκάλιασε και τίς δύο γλώσσες γιά νὰ κάμῃ ἓνα κατασκευάσμα πού εὐκολα διακρίνει κανεὶς τὴν τάση τοῦ μεταφραστή γιά τὸν συμβιβασμό. Βέβαια σφάλμα τοῦ μεταφραστή δὲν εἶνε τοῦτο γιὰτὶ ὑπάρχουν διάφοροι τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους ὁ καθένας μας βλέπει τὸ γλωσσικὸ ζήτημα. Σφάλμα ὅμως κάθε μεταφραστή εἶνε πῶς, ἐνῶ πλείουμε μέσα σὲ ζηλευτὴ γλωσσικὴ ἀκαταστασίαν δὲν ἀπλώνει τὰ χεῖρα του μὲ δισταγμούς και λιτέχνη και σοφοῦ συγχρόνως νὰ διαλέξῃ τὸ ὑλικὸ ποῦ τοῦ χρειάζεται. Ἡ γλώσσα δὲν εἶνε παρὰ λέξεις, μὲ τὴν σημαντικὴ διαφορὰ πῶς οἱ λέξεις αὐτὲς ἔχουν δική τους ζωὴ και ψυχὴ. Και εἶνε και ἡ γλώσσα ὅπως και ἡ φύση. Ἐκλέγει γιά τὴν δημιουργίαν τῶν ὄντων τῆς μὲ ἀκρίβεια θαυμασίαν μὲ δύναμη ἀπαράμιλλη ὅλα τὰ ζωοποιὰ στοιχεῖα. Ἐχωρίζει τὰ νεκρά διότι τὴν ζωὴ θέλει, και ἀπὸ τὸν αἰώνιον νόμο τῆς ζωῆς ποῖος θὰ μποροῦσε νὰ ξεφύγῃ ; Τὸ ἴδιο και ὁ καλλιτέχνης κάνει. Παίρνει ὅ,τι θὰ τοῦ δώσῃ γιά νὰ τὸ περάσῃ ἀπὸ τὸ δικὸ του αἰσθητικὸ διύλιστῆρι προσπαθῶντας νὰ τὸ ρυθμίσῃ σύμφωνα μὲ τὴν ψυχὴ του, τοὺς αἰωνίους νόμους τοῦ κκοῦ και μὲ τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ.

Δυστυχῶς ὁ κ. Σωτηριάδης εἰς τὴν βιαστικὴν και βιομηχανικὴν αὐτὴν μετάφραση του δὲν πολυπρόσεξε εἰς τὸν καλλιτέχνη. Σ᾽ ἓνα μῆνα μέσα ἔκαμε μιὰ μετάφραση τοῦ Αἰσχύλου ! Σφάλμα τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου πού μὲ τόση ἐπιπολαιότη ἀνάθεσε εἰς τὸν μεταφραστὴ τὴν μετάφραση σὰν νὰ ἐπρόκειτο γιά καμιά

κωμωδία Γερμανική τοῦ πρώτου τυχόντα. Πιό πολὺ ἴσως τὸ σφάλμα τοῦ κ. Σωτηριάδη πού ἐδέχθηκε. Κ' ἐπειδὴ ἔχει ἔτσι ἡ ὑπόθεσις πιστεύει κανεὶς πῶς διευθυντὴς τοῦ Βασιλικοῦ Θεάτρου καὶ ὁ μεταφραστὴς τῆς «Ὁρεστείας» στεροῦνται καθολοκληρῶς τὴν κλλιισθησίαν ἐκείνην μὲ τὴν ὁποία πρέπει νὰ εἶνε ἀρμκτωμένος ὅστις μὲ νέα μορφή ἀναλαμβάνει νὰ μᾶς παρουσιάσει τοὺς ἀρχαίους ποιητάς.

Ἄν ὁ κ. Σωτηριάδης προσπαθοῦσε νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸν Αἰσχύλου, ὅχι μόνον σὰν ἀπλὸς, μεταφραστὴς, ἀλλὰ σὰν δημιουργὸς καὶ αὐτός, ἴσως καὶ πάλιν δὲν ξέφυγεν ἀπὸ τὴν ἀποτυχίαν, ἀλλὰ ἡ ἀποτυχία του θὰ εἶταν θαυμαστὴ καὶ δι-κκιολογημένη. Ἰπάρχουν ἀποτυχίαι ἔς τοὺς πνευματικούς κόσμους πού εἶνε ἰσχύειαι μὲ τίς ἐπιτυχίαι διότι, τὸ ὄνειρον τὸ μεγάλο καὶ τὸ ὑψηλὸ καὶ ἔς τὸ κατρακύλισμα του ἀκόμα θ' ἀρήσῃ τὸ ἀρωμα τῶν ὀρκίων πόθων πού συγκινοῦν. Κρῖμα ὁ μεταφραστὴς τῆς «Ὁρεστείας» νὰ μὴ τὰ σκεφθῇ αὐτὰ πρὶν ἀρχίσῃ τὴν ἐργασίαν του. Τὸ ὄφρον του τὸ γλωσσικὸ θὰ ἦτο περισσότερο ἀυστηρὸ καὶ οἱ ὠρῆαι στροφῆαι τοῦ Αἰσχύλου θὰ ἔσταζαν μῆσα ε' τὴν ψυχὴν μᾶς ὅλη τὴν πνοὴν τοῦ κειμένου.

* *

*

Ὁ κ. Σωτηριάδης ἤρτισε μεταφράζοντας τὴν «Ὁρεστείαν» ἔς τὴν καθαρεύουσαν. Προχωρῶντας ἴσως παρετήρησε πῶς ἡ σχολαστικὴ αὐτὴ γλῶσσα δὲν τοῦ ἦταν ἀρκετὴ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ ἔστω καὶ ἔς τὸ πεζὸ τοὺς μεγαλοφάνταστους στίχους τοῦ ἀρχαίου τραγικοῦ. Ἐτραξέ τότε ταπεινὰ ἔς τὴν λαϊκὴν. Δὲν τὸν ἀπώθησεν ἡ μεγάλη γλῶσσα τοῦ λαοῦ ἀλλὰ τοῦ ἔλειψε τὸ αἶσθημα, αὐτὸς ὁ ἀπόκρυφος κρῖκος πού ἐνώνει τὴν διάνοιαν μὲ τὴν ψυχὴν. Ὅχι βέβαια τὸ πατριωτικὸ αἶσθημα ἀλλὰ τὸ γλωσσικὸ καὶ κλλιτεχνικὸ γιὰτὶ δὲν πρέπει νὰ λησμονοῦμε πῶς ὁ κ. Σωτηριάδης μεγάλωσε ἔς τοὺς δασκαλικούς κύκλους. Κ' ἔτσι παραγνώρισε οὐσιαστικὰ στοιχεῖα τῆς αἰσθητικῆς, μολονότι ἡ προσπάθεια του ν' ἀπλωθῇ τοὺς πλουσίους θησαυροὺς τῆς λαϊκῆς γλώσσας εἶνε ἐπαινετὴ. Τὸν γλωσσικὸ συμβιβασμὸ τὸν θέλητε σὰν γλωσσολόγος καὶ ὄχι σὰν κλλιτέχνης, καὶ ὁ ἄμοιρος Αἰσχύλος ἔγινε γλωσσολογικὸ δοκίμιον ἀπὸ κλλιτεχνικὸ ἀριστούργημα.

Θὰ εἶταν πάντα προτιμώτερον νὰ τηροῦσε μία ὁμοιομορφία ἔς τὴν γλῶσσαν. Μποροῦσε νὰ γράψῃ τὴν καθαρεύουσαν. Θὰ εἶχαμε ἀκόμη ἓνα ὄμμα καὶ ἓνα σάβανον καὶ βαβκιῶ τὸν μεταφραστὴ πῶς εἶνε στιγμῆαι πού χειροκροτεῖ κανεὶς καὶ τοὺς νεκροὺς ὅταν ἔχουν ὠραῖο λείψανον. Ἀλλὰ καὶ ε' αὐτὸ φταίει ἀραγε ὁ κ. Σωτηριάδης; Δὲν φταίει ἴσως καὶ ὁ Αἰσχύλος πού κατὰ ἤξευρα σὰν ἔλεγε πῶς γράφοντας ἀφιερῶναι τὰ ἔργα του ε' τὸν Χρόνον.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ